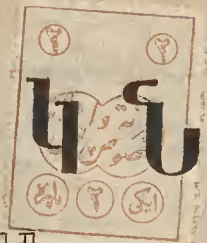


Բ Ի Ի Ր Ա Կ Ն

ՀԱՆՐԷՍ



ԳԻՏԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

Է. ՏԱՐԻ

ԹԻԻ 164 ՅՈՒԼԻՍ 22/3 ՕԳՈՍՏ. 1889

1. Բիւրակն առ այժմ ամիսը երկու անգամ կը հրատարակուի : — 2. Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար 4 տարող Օսմ. ոսկի, քղբաստուրքեան ծախքը մեր վրայ ըլլալով : — 3. Ձեռքէ կը ծախուի հասար 50 փարայ : — 4. Բաժանորդ գրուիլ ուզողներ ղիմելու են կամ իրենց հասցէն ղրկելու են առ խմբագիրն ի Գրաստուն Փարիզու Յակոբեան խան քիւ 43, 44 : — 5. Բիւրակնի վերաբերեալ ամենայն գործիւնք եւ բաժանորդական վճարումնք պէտք է ուղղել առ խմբագիրն : — 6. Անվանը նամակ կամ ո եւ է գրութիւն չընդունուի : — 7. Տասն օրինակի համար բաժանորդ գտնողին մէկ օրինակ ձեռք կը տրուի :

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գնա՛ եւ գործէ՛ . — Քրիստոս կեղդոն մարդկային սեռի պատմութեան . — Մեղք . — Անդորրութիւն սոսի . — Երջանկութիւն . — Վիճարանութեան ընտելութիւն . — Արեան շրջանը մարմնոյն մէջ . — Գիտաւոր աստղեր . — Էյֆելի աշտարակը . — Ազատեցա՛ւ . — Բեկորք . — Բարի՛ է Աստուած . — Վերապալք . — Քաղաքական .

ԳՆԱ՛ ԵՒ ԳՈՐԾԷ՛

Ներկայ կենաց մէջ աշխատութիւնը ճակատագիրն է մարդու . և յիրաւի նա թշուառ և ապերժանիկ արարած մը պիտի լինէր առանց աշխատութեան : Հանգոյն Ովկիանու ջուրը՝ մարդկութեան մեծ ծովն ընդ միշտ յուզման մէջ է . կը վազէ եւ կը բորբոքի օրուան պայքարին մէջ յառաջդիմութիւն անձին եւ աշխարհի : Այսպիսեալ մարդկութիւն և աշխարհ ինչ ոքանչեւի փոփոխութեան ենթարկեալ են ու կենթարկին օրէ օր եւ տարուէ տարի : Ներկայն իւր ամենայն պարագայիւքը անցեւոյն հետ բազդատելով եւ նորա կրած ներքին և արտաքին կերպա-

րանափոխութիւնը, որ արդիւնք են անդուլ եւ ժրաջան աշխատութեան՝ մեր առջեւ ունենալով՝ ո՛վ կարող է չհիանալ :

Հանգիստ՝ զոր մարդ յաճախ կը վնասուէ, ո՛չ ապաքէն քաղցը է գործունէութեան մէջ, և դառնութեան կը փոխուի առանց անոր : Գործունէութիւնը կեանք՝ իսկ գործունէութեան սահմանէն դուրս ելող հանգիստ մահ է :

Վազող ջուրը մաքուր ու պայծառ է եւ օգտակար ամեն բանի, բայց անշարժ լիճեր ու ճահիճներ անգործութեան եւ դանդաղութեան անկողիններ են : Մարդ՝ երբ կը հեռուի կենաց անհրաժեշտ պայմանին մղելով ինքզինք եւ իր առջեւն եղողներ ի գործ եւ յաշխատութիւն՝ իրաւամբ կ'զգայ թէ, ինքը Բնութեան նպատակին մէջ իր բաժինը կը կատարէ ու իր դերը ՚ի գործ կը դնէ : Սակայն ծոյլ և դանդաղ ոք նման է անշարժ լճի որմէ ո՛չ միայն օգտակարութեան միջոցնե-

ըը օր քան զօր կը պակսին, այլ որ կը նեխէ եւ կապականէ ամեն ինչ որ իր շուրջն են:

Բնութեան ձայնն է՝ գնա՛ւ և գործ է:

ՔՐԻՍՏՈՍ ԿԵԴՐՈՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՍԵՌԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Հետեւեալ ընտիր հատուածը կը քաղենք բանախօսութենէ մը, զոր նշանաւոր պատմագէտ մը արտասանած է, ցոյց տալու համար թէ Քրիստոսն է մարդկային սեռի բոլոր պատմութեան կեդրոնը:

«Ձանա՛ գանեւ տեսութեան այն անկիւնը ուր պատմական ժամանակի բոլոր գծերն կը միանան. այս տեսակ միայն մէկ անկիւն կայ, և կը պարզէ մեր առջեւ անհամեմատ տեսարան մը: Տարածէ պատմական կտաւը, և նոյն իսկ նորա կեդրոնին մէջ տես սրբազան կերպարանք մը, որ իր չարչարուող և յաղթական ճակատին վրայ դրած է տիեզերական կայսերութեան թագը, իրմէ բղխած լոյսը, հանդարտ և աստուածային լուսափայլութիւն մը, որ երկրային աղբիւրներէ ծագած չէ, պայծառութիւն մը կուտայ այն ամենուն որք իւր շուրջը խմբուած են և կը ճանաչեն իւր արքայական և բարերար իշխանութիւնը: Այս անմահական կտաւին բոլոր անցելոյն վերաբերեալ ըստուերային մասերն զորս աստուածային ձեռք մը նկարած է, լցուած է անոնցմով որք վերամբարձ մարգարէական հայեացքով կ'սպասեն նորա գալուստը: Անդ կերեւի մեր սեռին նախահայրը, ում տրուեցաւ առաջին աւետարանական խոստումը. Աբրահամ՝ հաւատացելոց հայրը, Մովսէս՝ Իսրայէլի առաջնորդը և օրէնսդիրը,

Յուդայի թագաւորաց երկար կարգը, ուր Դաւիթ կը կենայ իբր պըսակ, և Յուդայի մարգարէից կարգը յորում ամենէն վսեմն է Նսայի, մինչ աւելի հեռին կը կանգնին, սակայն դեռ եւս ակնկալու դրիւք, անհուն հեթանոս ազգաց ներկայացուցիչք որք աստուածային նախախնամութեամբ մը շատ կերպերով պատուատեցան այն փառաւոր Գալատեան համար, ժողովուրդով տնքաւ կայսերութեան մը մէջ, ուր կը տիրէր միակ ընդհանուր լեզու մը: Իւր առջեւ և իւր շուրջը խմբուած է այն չքեղ ժողովը, սքանչելի ընկերակցութիւնն անոնց որք տաանեութիւն դարէ ի վեր ամէն կլիմայի մէջ ընդունած են իրմէ հոգեւոր կենաց նոյն իսկ օրէնքը: Անդ են Պօղոս և Յովհաննէս և Պետրոս, որք հոյս և խոստման բանիւք ազգաց մէջ փարոսներ լուսաւորեցին, անդ է Կայսերական Կեսարը, որ ճաճանչաւէտ խաչը պարզեց իբր յաղթութեան կարապետ, անդ են բաժանեալ Հռովմէական Կայսերութեան արեւելեան և արեւմտեան միապետք որք հաւատարմապէս կը դաւանին զանուն Յիսուսի: Քրիստոնեայ եպիսկոպոսներ ու հայրապետներ, որոց ամենէն իշխանականն են Կոստանդնուպոլսոյ և Հռովմայ հայրապետք, կը բերեն մեծագոյն հին քաղաքաց մեծարանքը և հպատակութիւնը: Անդ է Լեւոն, երկրպագու հայեցումով, մինչ կը ձեւակերպէ Արեւմտեան Կայսերութեան աւերակներն. և իր քով կանգնած է Գերման պատերազմիկն որ հպատակած է ակնածութեամբ նոր հաւատքին: Շարլըման կը ներկայէ իններորդ դարը, միջնա-

դարեան ժամանակաց սկիզբը, որ կը կրէ յանուն Քրիստոսի իր ճակատին վրայ դրուած թագը, Հիլտէպրանտ, քահանայապետներու ամենէն փառաւորը, Այուինաս, դպրոցականաց ամենէն նրբամիտը, Բէրնարդոս, միսթիգականաց ամենէն նախանձաւորն, Ուրբիֆ և Հուս, բարեկարգութեան ծնողք, սրպէս նաեւ Քրիստոսեայ ասպետութեան մեծ ասպետք, Կոտֆրի և Առիւծասիրան Րիչարտ, և նոր երկրաց արկածախնդիր խուզարկուք, ամենեքին կը միանան այդ բազմութեան, և կը շարունակեն հաւատոյ յաջորդութիւնն այդ միջին դարուց մէկմէկու հետ կռուող լուսոյ և մթութեան մէջէն, և իրենց կրած բոլոր լոյսը արձակուած է այն պատկառելի և կեդրոնական կերպարանքէն, Ամէն դարու մեծ անձնաւորութիւնք, մեծ գաղափարաց և արուեստից ներկայացուցիչք անդ կը կանգնին Իրմէ լուսաւորեալ, Լուտեր, Կալվին, Ֆէնէլոն և Էտուարտ, իբր աստուածաբանք, Միքէլ Անճէլոյ, Ռափայէլ, Միլտոն, Շէքսպիր, Հէյտըն և Մոզարթ արուեստի զանազան սահմանաց մէջ:

Նա է որ վարած է պատմական ժամանակներն, և տուած է անոնց իրենց ձեւը և օրէնքը. Նա է որ մարդկային սեռը տարած է ճակատագրի ճգնաժամերու մէջէն, որպէս զի ի վախճանի այդ ճակատագրին՝ եւս առաւել մօտ լինի նմա մարդկային սեռը, և հասնի յառաջագիմութեան յայն վախճանն որոյ համար ստեղծուեցաւ մարդն:

Մ Ե Ղ Ք

Մեղքին հետ այնպէս վարուէ որպէս նա կը վարուի քեզ հետ: Մի իննայեր նմա, զի նա չիննայեր քեզ, քու սպանիչդ է, և սպանիչն բոլոր աշխարհի: Ուստի ամար հետ վարուէ որպէս պիտի վարուէիր մարդասպանի մը հետ, սպաննէ զայն դեռ նա զքեզ չ'մեռցուցած. և թէպէտ նա կրնայ տանել զքեզ ի գերեզման ինչպէս տարաւ քու Տէրդ՝ բայց կարող չէ պահել զքեզ հոն: Դու որ չես սիրեր զմահ, մի սիրեր նորա պատճառն:

Արդ, հարցում մը յառաջ կուգայ թէ, ինչպէս կրնանք մեռցնել մեղքը: Երբ իմաստուն զօրապետ մը կը յառաջանայ թշնամոյն երկրին մէջ, իւր ետեւը չ'թողուր կէս նուաճուած քաղաք մը ոչ ալ կէս քանդուած բերդ, չ'թողուր կէս նուաճուած բանակ որ իւր վերջապահ զօրաց վրայ յարձակի և յանակնկալս զանոնք զարնէ: Միշտ կը ջանայ թշնամոյն հետ ճակատ առ ճակատ գտնուիլ, եւ մեք նոյնպէս հոգւոյ թշնամոյն, մեղքին հետ, պարտիմք միշտ ճակատ առ ճակատ գտնուիլ. մեր քրիստոնէական հոգեւոր պատերազմին մէջ նոյն ընթացքը որդեգրել: Հասուցե՛ր ես քու ընկերիդ վնաս մը, կատարած ես անիրաւ գործ մը, հատուցումը բէ հիմա. ապաշխարէ, հիմա: Մի ջանար ծածկել քու մեղքդ, մի՛ ջանար զայն մոռնալ. ապաշխարէ՛ յաղթէ եւ ապա անցիր յառաջ: Ամեն ժամանակ պիտի գլտնես բաւական մեղք յաղթելու քու ճամբուդ վրայ. այսօր կատարելու յաղթութիւնդ վաղուան մի՛ թողուր:

Գիտցիր նաև այս ամենուն վրայ, որ սրտիդ մէջ Աստուծոյ շնորհացը կը կարօտիս ներկայ փորձութեանց դէմ գնեւոր եւ յաղթելու համար օրուան թշնամեացդ:

ԱՆԴՈՐՐՈՒԹԻՒՆ ՍՐՏԻ

Օրն կը բերէ այլ օր, և տարի տարւոյ կը յաջորդէ. որպէս կուգայ ժամանակն, այնպէս և ընդունինք զայն: Հարիւր տարւոյ աղմկալից հաճոյքն չեն կարող լինել փոխարինութիւն սրտի միօրեայ անդորրութեան: Հաճոյից աղբիւրն սրտին մէջն է. յիմարութիւն է խնդրել զայն այլուր. իմ խորհուրդներս, փափաքներս և յոյսերս ի ներքս յիս կը մնան: Գետք ի ծով կ'ընթանան և ի ծով կը մըտնեն առանց զայն պղտորելու. այնպէս է իմ սիրտս ալ. ժամանակին դէպք ու դիպումաժք չեն ինձ պատճառեր թախիժ: Դիտակս՝ ճշմարտութիւնն, և զեկս չափաւորութիւնն է: Զի փոյթ ինձ, եթէ ամպք կը բարձրանան, կամ անձրեւով ի վայր կը խոնարհին. իւր բոյնը քաշուող ծիծեռնակն հանդարտօրէն կը դիտէ բազէից պատերազմը. փոյթ չէ թէ հրն յաղթող պիտի լինի. անոնց և հչ մին կուգայ ի բնակարան ծիծեռնակին, որ բնաւ զուրկ չմնար իւր օրապահիկէն, միջատներէն:

Արդարև զգեստս խոշոր կտաւէ, և կերակուրս ալ պարզ սնունդներէ կը բաղկանայ. սակայն վաղուին ինչ օգուտ ունի, եթէ այսօր մետաքսեայ զգեստ հագնիմ և ընտիր կերակուրներ ուտեմ: Ոսկեձեղուն առաստաղը չեն փարատեր անքնութիւնն, հոգն ու թախիժ. իմ հասոյթս բազկացս մէջէ. վասն իմ՝ օր իւրաքանչիւր օր է հնձոց. եթէ տօթագին է օրն, կը քաշուիմ բարտիի մը հովանոյն

ներքև. իսկ եթէ ցուրտ է՝ աշխատութիւնս զիս կը ջեռուցանէ:

Արդարև ծերութիւն ալ կայ. բայց զաւակունքս առոյգ երիտասարդներ են. ծառայութիւնը՝ զոր մատուցի նոցա, պիտի փոխարինեն իմ ծերութեան ժամանակ: Դաշտերն այն գիրքերն են, որովք ընթեռնուլ ուսուցի իմ զաւակաց: Միշտ գիտուն կրնան համարուիլ զաւակունքս եթէ զիտեն երջանիկ լինել:

Որպիսի փոթորիկներ ալ ելնեն, փոյթ չէ, թող ելնեն, անդորր սիրտն մի անբոյթ նաւահանգիստ է: Ո՛վ անդորրութիւն սրտի, եթէ արժէքդ գիտնային աշխարհի թագաւորք, քեզ հետ կը փոխանակէին իւրեանց թագն ու զահ. շնորհքդ լրացուր արդ, տուիր ինձ կեանք մի երջանիկ, տուր ինձ և վախճան երանաւէտ:

Լեան (Զինացի բանաստեղծ)

Ս. Մ. ԴԱՍԱՊԵԱՆ

ԵՐԶԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Սա՛ մարդկային բաղձանաց միակ և զլխաւոր առարկայն է. ինչպէս բոյսերն հողին մէին և ցրտին խորշերէն կը բարձրացնեն իւրեանց զլուխն ի վեր լուսոյ և ջերմութեան յայն կէտ յորմէ կընդունին կեանք և զօրութիւն՝ նոյնպէս հանուր մարդկութիւն վիշտերու և նեղութեանց վիհերէն կը նկրտի սրանալ ի վեր առ այն կէտ իւր բաղձանաց որ կոչի երջանկութիւն: Ի՞նչ դառն վիշտերով սակայն կը լեցուին նոցա սրտեր, երբ կը տեսնեն թէ յոյժ սակաւամիւր են ոյք իրապէս կը հասնին յերջանկութիւն և բազումք որք իւրեանց աչեր յառած առ այն կը մագցցին ի վեր նորա լայիւր զառի վայրէն, կը զորին դարձեալ ի վիհ թշուառութեան: Եւ բնականապէս հարցում մը յառաջ կուգայ թէ, Էր երկին փշալից պսակներ կը հիւսէ այն հա-

կատներու ոյք երջանկութեան դաբնւոյն կը տենչային: Սոյն հարցման պատասխանն իսկ եւ իսկ կրնամք գտնել եթէ միայն ողջմտութեամբ քննեմք մարդկային կեանքն, եթէ կենաց տարբեր վիճակներ իւրեանց զանազան երանգներով պատկերեմք մեր աչաց առջեւ, պիտի տեսնեմք թէ մարդկային կերպ կերպ թշուառութեանց զխառոր պատճառներն են այն սխալ միջոցներ որոցմով նորա կը ջանան հասնել յերջանկութիւն:

Շատեր կը յուսան գտնել երջանկութիւն ի հարստութեան եւ ուստի ամենայն փութաջանութեամբ կաշխատին դիզել զայն: Սակայն որպիսի խորին վիշտ մը կ'զգան յինքեանս երբ կը տեսնեն թէ հարստութիւն որոյ վասն այնքան ճգնեցան եւ տքնեցան, զոհեցին իւրեանց հանգիստ և որոյ վասն ծանր վտանգներու ենթարկեցին զիւրեանց կեանք, ոչ միայն անկարող էր տալ երջանկութիւն, այլ, յաւէտ իւրեանց սրտի անդորրութիւնն յափշտակեց իսպառ: Բայց մարդիկ ընդհանրապէս տարբեր կը խորհին, նորա կը հային միայն արտաքին փայլից և արտաքին երեւոյթէն դատելով կը ստեղծեն էակ մը որ իրենց երեւակայութեան մէջ միայն գոյութիւն ունի: Կը խորհին նորա նիւթական վիճակին վրայ առանց ի նկատ առնելոյ այն մեծ տարբերութիւն որ կը գտնուի իրենց և հարուստին ներքին վիճակաց միջեւ: Նոքա հարուստին լոկ արտաքին ճոխութիւնքը ունին իրենց երեւակայութեան մէջ և անկէ դատելով կըսեն թէ, այնպիսի անձ մը ինչպէս չ'իյնիր երջանիկ: Սակայն որքան կը սխալին իրենց այս երեւակայութեան մէջ, քանի որ երջանկութիւնը ոչ թէ արտաքին պարագաներէ կ'սխալմ ունի, այլ սրտի ու մտաց մէջ է նորա արմատն. վասնորոյ պարտին որոնել զայն անոյր քան զարտաքինն

նոցա սրտի, մտաց և հոգւոյն մէջ որ հազուագիւտ է:

Կան ուրիշներ որք կը կարծեն երջանկութիւն գտնել փառաց մէջ, և ուստի կը զործածեն ամեն միջոց փառաւոր հանդիսանալու համար: Եւ ինչ չարիքներ կը կրէ մարդկութիւն այսպիսեաց երեսէ որք փոխան փառաց՝ անիծից և անարգութեան ենթակայ կընեն զինքեանս:

Կան ուրիշներ ալ որ կը կարծեն երջանկութիւն գտնել հեշտութեանց մէջ, և այնպիսեաւ իրենց կեանքեր կը զոհեն մարմնոյ և աշխարհի համար: Եւ ոչ այսպիսիք մանաւանդ կենթարկին զինքեանս յոյժ թշուառ վիճակի մը: Տես սա արարածն, երիտասարդ մ'էր կարմրայտ ու վառվռուն, առոյգ էր մարմնով, կը ժրպտէր նա զուարթ և երջանիկ, կը կայտառէր ցնծալից, կերգէր քաղցրաճայն: Սակայն ինչ սոսկալի փոփոխութիւն. ահա կանցնի աչերն ի գետին սեւեռած, նուազկոտ է իւր դէմք և դալկացեալ, կ'ծոտ են իւր ծունկեր, դողդոջ իւր քայլեր և չորցած իւր բազուկներ: Բարկութիւն և կատաղութիւն նկարեալ են իւր աչաց մէջ, և այն շրթներ ոյք կերգէին, կը խօսէին հեշտալուր՝ բարկաճայն հայհոյութիւններ կը ժայթքեն հիմա: Այս երիտասարդ հեշտութեան բազկացը մէջ նետուեցաւ երջանկութիւն գտնելու յուսով, հեշտութեանց բաժակն ըմպեց ցմրուր, յանձնեց ինքզինքն աշխարհի ստորին ցանկութեանց և հաճոյից մինչեւ հասաւ այս պժգալի վիճակին:

Եւ այսօր քանի քանի երիտասարդներ կը նետուին այսպէս հեշտութեանց մահացու բազկաց մէջ, քանի երիտասարդներ, որք կրնային իբրեւ արփիներ փայլիլ իմացական եւ բարոյական աշխարհաց մէջ, իւրեանց լոյսն կը քողարկեն մոլութեանց կոշտ կեղեւներով, քանի հանճարներ հեշտութեանց կապանօք կաշկանդեալս և հողին են յանձնուած տա-

րաժամ: Այո, Աղէքսանդրի ժանտ ձեռնն չքանդեց այնքան ընտանիքներ, Մարիոսի ու Սիդայի, այդ փառամոլ հրէշից, սեւ գնդերն չպատառեցին այնքան սրբուհի, Լենկ-Թիմուրի, այդ արեան ծարաւի զագանին բանակն չլափեց այնքան արիւն և աշխարհի համայն պատերազմներ չթշուառացուցին այնքան զմարդկութիւն որքան հեշտութեան հրէջն դաժան:

Յհմ կը կայանայ, ուրեմն, երջանկութիւնն: Այս տառապալից աշխարհի մէջ չիք բացարձակ երջանկութիւն: Յորչափ կը բաբախեն մեր սրտեր, ցորչափ կենդանութեան շունչն կը խլրտի մեր երակաց մէջ, և ցորչափ հոգին կը կենակցի ընդ մարմնայ, պիտի հանդիպիմք վըշտաց: Յաւոց փուշերն ծածկեալ յաջողութեան կամ խնդութեան կարմրափայլ վարդից ներքեւ՝ պիտի ծակոտեն մեր փափուկ սրտեր, ժպտի զեփիւռներ և արտասուաց կայլակներ յաջորդաբար պիտի զրորին մեր այտից վրայէ, պիտի ըմպենք տխրութեան մրուրն ամէն խընդութեան նեկտարի: Մարդուն ճակատագիրն է այս: Մարդկային կեանքն կազմուած է խնդութեան և տխրութեան, ժպտի և ծախծի, յաջողութեան և անյաջողութեան, ծիծաղի և արտօսքի կըրկնակ օղակներէ:

Սակայն կրնամք գէթ ստանալ յարաբերական երջանկութիւն և զայն որոնելու չենք արտաքին առարկայից մէջ: Երջանկութիւնն առարկայական չէ, այլ ենթակայական. նիւթական աշխարհէն ծագումն չառնուր, այլ հոգւոյ մի վիճակն է, խղճի հանդարտութիւնն է: Ինչ որ երջանկութիւն կը կոչենք խղճի հաճոյքն է նկատմամբ մեր գործոց, իսկ թշուառութիւնն՝ խղճի խայթն կամ տհաճութիւնն: Երբ զմեզ կը զրաւեն բարի գործեր, երբ մեր զօրութիւն կը գործածեմք յօգուտ այլոց, երբ զրկե-

լոյն պաշտպան, տկարին զօրավիգն կը լինիմք, երբ յուսահատին յոյս և վշտացելոյն մխիթարութիւն կը ներշնչեմք, երբ թշուառութեան արիւնարբու ճիրանաց մէջ տառապողն ազատ կ'արձակեմք և երբ մոլութեան տղմին մէջ շաղախեալն կը բարձրացնեմք ի վեր, յայնժամ միայն երջանկութեան ոսկեփետուր թիթեռնիկներ կը թռչտին մեր հոգւոյն հորիզոնին վրայէ, յայնժամ երջանկութեան արէգն կը փայլի մեր հոգւոյն մէջ, փարատելով վշտաց ստուերներն, ծախծի ամպերն և տխրութիւնն մթին ու սեւ: Մարդկութիւնն կը տառապի բազում տխրութէ. ահա այդ ախաից ըստ կարի դարման գտնելու մէջ է ճշմարիտ երջանկութիւնն: Կան վիրալից արիւնոտ սրտեր, կան վշտաց փոշիներու տակ թաղուած հոգիներ այդ սրտից արիւնոտ վէրքերն բուժելու, և այդ վշտաց փոշիներն ցրելու մէջ կը կայանայ ճշմարիտ երջանկութիւնն:

ՄԻՔԱՅԷԼ Ք. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Պարտիզակ,

ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲՆՈՒԹԻՒՆԸ

Վիճաբանութիւն աշխարհի մէջ շատ բաներու նման ունի իր լաւ և յոռի կողմերը: Լաւ կողմին վրայ կրնանք ըսել որ, կը ծառայէ լուսաւորելու միտքը և շատ անգամ կ'օգնէ լաւագոյն ըմբռնում ունենալ խնդրոյ մը վրայ, քան որչափ յառաջագոյն ունէին թէ՛ վիճաբանողը թէ՛ ունկնդիրը: Մինչ կարծեաց անհամաձայնութիւնն մարդկային մտաց կազմութեան մէկ անխուսափելի վիճակն և մտաւորական օրինաց միւսն է՝ վիճաբանութիւնն կառաջնորդէ զմարդ շահագրգռել ինքզինք խնդրոյ մը մէջ՝ ում միայն վեր ի վերոյ մտադիւր պիտի լիբէն:

Կարծեաց անհամաձայնութիւնը ազատ և պատուաւոր վիճաբանութեան ենթարկելն՝ սխալը ուղղելու և ճշմարտութիւնը երեւան բերելու բաւաւոր միջոցներէն մին է :

Գալով վիճաբանութեան յօռի կողմին, անոր վրայ ալ կրնանք ըսել թէ, խաղաղութեամբ վերջանալը դուն ուրեք տեսնուած է. քաղցրութեամբ կ'սկսի և դառնութեամբ կը վերջանայ և ընդհանրապէս կը ծառայէ գրգռելու երկու կողմերն ի բարկութիւն և ի կծու բանա հեգնութեան և երգիծանաց, Բաց յայտմանէ եթէ այս տեսակ վիճաբանութիւն մը երկայն շարունակուի անոր նախնական և կարեւոր նիւթը շատ անգամ կը մոռցուի կամ կը մթննայ վիճաբանութեան ընթացքին մէջ կուտակուած խել մը աննշան խօսքերու մէջ. և այնպիսեալ անհաշտ հակառակութիւնք իսկ յառաջ կուգան :

Մարդ իբրեւ բանական էակ խորշելու է կռիւէ և անկէ խոյս տալու է, բայց ո՛ր և է խնդրոյ մէջ ազատ և պատուաւոր վիճաբանութիւն՝ նորա բանականութեանը պատիւ և պարծանք է :

ԱՐԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ ՄԱՐՄՆՈՅՆ ՄԷՋ

Արեան շրջանի գործարանք են սիրտ, շնչերակը, երակը և մազանմանք : Արիւնն է այն հեղուկն որով կը կատարուի այս շրջան : Սա մարմնոյն ամէն մասանց մէջ մուտ կը գտնէ ի բաց առեալ մորթին արտաքին մաշկը, եղունքներն մազերն եւայլն : Մարդոց մէջ եղած արեան միջին քանակութիւնը տասնեւութ լիտր կամ իբր վեց քաջ է, և կը բաղկանայ անօսր և անգոյն հեղուկէ

մը որուն ներքին կողմը լի է կարմիր խորշիկներով և ամեն երեք կամ չորս հարիւր խորշի մէջ տեղ կայ մէկ ճերմակ գնտածեւ խորշ, բոլորն ալ այնքան մանր որոց 3,500 հատը քով քովի դրուելով հազիւ մէկ մատնաչափ մեծութիւն կունենան : Արեան կարմրութիւնը փոքր կարմիր ձուկերով լի վտակի մը ջրոյն կարմիր երեսնալէն տարբեր բան մը չէ : Դիցուք թէ վտակին մէջ եղած ձուկերն աւազի հատիկներու չափ մանր, և վտակին ամեն կողմը իրարու վրայ դիզուած ըլլան, ոչ ապաքէն ջուրը բոլորովին կարմիր պիտի երեւի : Ահա այս կերպ կարմրութիւն մ'է արեան կարմրութիւնն, միայն թէ աւազի հատիկներն արեան մէջի խորշերուն քով լեռներ են : Երբ մանրացուցիւ դիտելու ըլլանք, անոնք բոլորակ և երկու կողմերին զոգաւոր ձեւ մ'ունին իրարու վրայ խիտ առ խիտ դիզուած որք թէ չափով և թէ ձեւով կը զանազանին տարբեր կենդանիներու արեան մէջ : Այս իրողութիւն մեծ արժէք ունի ոճրագործներու զատաստանաց մէջ, որովհետեւ անոնց հանդերձին կամ գործածած սուրին վրայ մնացած արեան բծերն կը յայտնեն թէ մարդիւ թէ անասնոյ արեան բծեր են անոնք : Խորշիկներն անընդհատ կը գոյանան կամ կը ձեւանան արեան մէջ և նոյնպէս անընդհատ կը մեռնին իւրաքանչիւր շնչառութեան միջոցին 20,000, 000 :

Դիտենք արեան կիրառութիւններն ալ : Արիւնը հեղուկ միա է ըսուած է, սակայն աւելի է քան զայն, քանի որ իւրաքանչիւր գործարանի և մարմնոյն այլ մասերուն շինութեանց համար նիւթեր կը պարունակէ : Արեան մէջ առատ հանքային նիւթ կայ ոսկորներ շինելու համար, և սպիտակուց մկանուկ շինելու համար : Կարմիր խորշերն իրենց մէջ կը պարունակեն արեան օդն, և ունին

Թժուածին որ էական է կենաց ամեն գործողութիւններուն համար : Ուր ուրեք նորոգութեան պէտք կայ , հոն Թժուածնի պէտք կայ : Թժուածինը կը զրգուէ 'ի գործողութիւն և մարմնոյն մաշած մասերն բաժնելով կայրէ զանոնք , որպէս հուրը կայրէ փայտը վառարանին մէջ : Այս գործողութեամբ արիւնը կապականի աջրած նիւթերով և այս ապականութիւն արեան շրջանով շուտով յետս թոքին կը տարուի ուր մաքրուելով վերստին կը զրկուի ընթանալու իր ճամբուն վրայ :

Երբ արիւնը օդին ենթարկուի կը խրտանայ , որն որ կը պատճառի արեան մէջ գտնուած նուրբ թելերու կարծրանալովն որք արգելք ըլլալով կարմիր խորշերուն յառաջ կը բերեն Թանձրացումն : Երբ մարմիննուս վրայ վէրք մը բացուելով արիւն կ'սկսի վազել , յայնժամ թելերն կարծրանալով խցանի մը պաշտօնը կը կատարեն ու վէրքը բժշկուելէն յետոյ դարձեալ կանխեամբն :

Այսպէս կը տեսնենք թէ Աստուածային նախատեսութիւնն պատրաստած է հչ միայն մարմնոյն կանոնաւոր պիտոյքը , այլ՝ դարմաններն ալ այնպիսի դիպուածոց որոց ենթակայ է մարմինը :

ԳԻՍԱԽՈՐ ԱՍՏՂԵՐ

Գիսաւոր , ինչպէս անունը կը նշանակէ , մազոտ մարմին ըսել է : Գիսաւոր մը ընդհանրապէս կը բաղկանայ երեք մասերէ որք են , փայլուն կեճ՝ զըլխոյն կեդրոնին մէջ . մազ՝ ուն է փայլուն կէտը շրջապատող միգամած զանգուածն , և պոչ՝ որ է լուսոյ թափանցիկ մասն որ կը տարածի արեգակին հակառակ ուղղութեամբ :

Կան գիսաւորներ որ պոչ չունին և կան որ մէկէն աւելի ունին : Ասոնց երեւումը երբեմն սնտոի երկիւղներ կը յարուցանէր , զի մարդիկ մեծ մարդերու

մահ , պատերազմ , սով և ժանտախտ ցուցնող նշաններ կը համարէին զայն : Գիսաւորի մը փոփոխակի առած երեւոյթին նայելով կերպ կերպ մեկնութիւնը կը տրուէին . ինչպէս , նախ քան զՔրիստոս 43 տարի Յուլիոս կեսարի ապանումէն անմիջապէս ետք գիսաւոր մը երեւցաւ որն որ Հռովմայեցիք կարծեցին թէ եթերային կառք մ'էր , կեսարին հոգին վեր երկինք տանելու համար եկած : Բայց արդի գիտութեանց լոյսը փարատեց այն սնտոի երկիւղներ ու հաւատ , բացորոշապէս ցուցնելով թէ , գիսաւորք ալ ուրիշ աստեղաց նման անմլաս են :

Գիսաւորք՝ մեր արեգակնային դրութեան մէջ ուրիշ մոլորակաց նման ժանրութեան օրինաց ենթակայ մարմիններ են որ կը թաւալին արեգական շուրջը կարի ձուածեւ շրջանակներով , և կը կատարեն իւրեանց հոլովումը ոմանք կարճ և ոմանք շատ երկայն ժամանակամիջոցի մէջ : Յորոց լոկ աչաց տեսանելի եղողներ թէեւ քիչ են , քանզի միայն իրենց շաւղաց արեգակին մօտագոյն կէտին հասած ատեննին կը տեսնուին , սակայն ստուգուած է թէ անհուն են թուով : Արալօ — երեւելի աստղաբաշխը այնպէս կը հաւատար որ արեգակնային դրութեան մէջ եղող գիսաւորաց թիւը 17,500,000ի կը հասնի : Քէփլըր եւս կըսէ թէ անոնք ծովուց մէջ լողացող ձկանց չափ բազմաթիւ են :

Պատմութեանց մէջ շատ գիսաւորներ կան նշանակուած , իսկ մեք բաւական պիտի համարինք յառաջ բերել ներկայ դարուս մէջ երեւցողներէն միայն մի քանին :

1811 թուականին երեւցած է խիստ շքեղ երեւոյթ ունեցող գիսաւոր մը զոր Ռուսք նշան մը համարեք են Նափոլէոնեան արշաւանաց : Աստղաբաշխը զններ և հաստատեք են որ սոյն գիսաւորի զլխոյն տրամագիծը 112,000 մղոն

է, և պոչը գեղեցիկ հովահարի ձեւով 112,000,000 մղոն տարածութիւն ունի ոյր ծայրագոյն հեռաւորութիւնը արեգակէն 40,000,000,000 մղոն ըլլալով 30 դարուց մէջ կը կատարէ իւր հոլովումը ընդ արեգակամբ: Միջոցի ինչ անդնդային խորութիւն յորում կը կատարուի այսպիսի ճամբորդութիւն մը:

1835 թուականին երեւցաւ գիսաւոր մը որոյ Հայլէյի գիսաւորն ըլլալը ճանչցուեցաւ: Սոյն գիսաւոր նշանաւոր է իբրեւ առաջին ոյր շրջանին ժամանակամիջոցը հաստատուած էր գոհացուցիչ եղանակաւ: Տօքթօր Հայլէյ — Անգղիացի աստղաբաշխը բննելով 1551, 1607 եւ 1682 թուականներուն մէջ երեւցող մեծ գիսաւորներուն հաշիւները, կասկածեցաւ թէ անոնք վերստին երեւմունքն ըլլալու են մի և նոյն գիսաւորին որ իր հոլովումը շուրջ արեգակամբ 75 տարուան մէջ կը կատարէ: Վերջապէս իւր կարծիքը ստուգելու համար զուշակեց թէ, 1758 ի վերջին մօտ կամ 1759 ի սկիզբն վերադառնալու է նոյն գիսաւորն: Տօք. Հայլէյ թէ և չ'ապրեցաւ տեսնելու իւր զուշակութեան կատարումը, բայց ուրիշներ տեսան և հռչակեցին մեծաւ ցնծութեամբ:

Գիսաւորներու մասին ուրիշ խնդիր մը եւս սա է թէ, արդեօք գիսաւոր մը իր արեւամերձութեան ժամանակը, իւր ձգողութեամբ կրնայ գերկիրս հանել իւր ճամբայէն կամ որ և է վնաս պատճառել նմա: Ի վեր քան զամենայն հաշիւս աստղաբաշխական, մեր մի միայն ապահովութիւնն կը կենայ այն Ամենակալ Զօրութեան մէջ, որ մոլորակներու և գիսաւորներու շաւիղը զծեց ի յաւիտենից, և նոյնպէս կառաջնորդէ անոնց ընթացքը: Այն՝ որոյ աչերն ճնճողակի մը իսկ անկումը կը դիտեն, կը տեսնէ նաեւ աշխարհներու հոլովումը զորս ինքն ստեղծեր է:

ԷՅՖԷԼԻ ԱՇՏԱՐԱԿԸ

(Ըստ Էֆէյքըր)

Սոյն շինուածոյն համար աշխատողը պէտք է ազդեցութիւն կրած լինին ամենէն բարձր շէնքը կառուցած լինելու բաղձանքէն, և արդեօք ընդէր այսպիսի զաղափար մը հաճելի եկեր է իրենց: Արդեօք իրենց անապարծութիւնն է որ կը յագենայ: Եւ ինչ կերպիւ: Պ. Էյֆէլ կ'ստանայ այսպիսեալ մեծ համբաւ իբր մեծ և խիզախ ճարտարապետ մը և իբր զարմանալի կազմաւորիչ մը աշխատութեան. բայց ոչ կառավարութիւնը և ոչ ալ Փարիզ կը ստանան մասնաւոր պատիւ մը ասով. 'ի բաց առեալ տարապայման ծախք մը ընելու պատիւն: Այդ ստակով արուեստի շատ գեղեցիկ գործեր կրնային արտադրուիլ, կամ մշտնջենաւոր մարդասիրական հաստատութիւն մը կառուցուիլ: Սոյն շինուածոյն եզական հրապոյրն է մեծութիւնն, և մեծութիւնը ինչ ունի իւր մէջ հրապուրիչ: Պէտք է ունենայ հրապուրիչ բան մը, որովհետեւ ժամանակ առ ժամանակ ամեն դարուց մէջ, և ամեն պարագայից ներքեւ, մարդս տեղի տուած է այդմ: Յունական արուեստի ամենաբարձր դարէն անմիջապէս յետոյ, Լիսիփոս, մեծ քանդակագործն, առաջադրեց Աթոս լեռը Աղեքսանդրի արձանին փոխարկել քանդակագործութեամբ. և մեր աւուրց մէջ եւս Նիւ Եօքքի քաղաքացիք կառուցին Ազատութեան Աստուածուհի մը իրենց նաւահանգստեան մէջ, այնքան վիժխարի որ իբր ելեքտրական լուսատուն կը ծառայէ լոյս սփռելոյ հեռակայ նաւուց ճանապարհին վրայ: Ասիոյ մէջ, ամեն ժամանակ ֆիզիքական մեծութիւնը համահաւասար սեպուած է բարոյական մեծութեան. և մինչդեռ Հնդկական երրորդութեան մէջ բարձրագոյն եղողը իւր գերիշխանութիւնն 'ի տիեզերս կը

պաշտպանէ իւր երկայնութիւնը յանհունս մեծցնելով, այն բահն ալ որով չստուգուած մը կը փորէ մինչեւ ցկեղրոնն երկրի, երկիւրսուոր կանգուն երկայնութիւն ունի: Բաբբիական աւանդութիւնք եւս լի են Օգի զարմանահրաշ մեծութեանց պատմութիւններովն — անգամ մը սա իւր գլխուն վրայ կը կրէր ապառաժ մը որ բոլոր Իսրայէլի որդւոց բանակէն աւելի ստուար էր: Արաբական պատմութեանց ճիւղ միշտ որ տեսն որ բարկանար իւր հասակը մինչ յերկինս կը բարձրացնէր. և թէպէտ վերջին ժամանակաց Արաբներու ճարտարապետութիւնը երեւելի հանդիսացած էր փափուկ գեղեցկութեան համար. սակայն և այնպէս նոցա երեւակայական ճարտարապետութիւնը, երբ կամեցած են մեծութեան տպաւորութիւն մը թողուլ, էյֆէլանման ահագին մեծութեամբ նշանաւոր եղած է: Հաւանական է որ Նիմրոտ Բաբելոնի աշտարակը շինած լինի զարմացուցիչ մեծութիւն մը՝ ի տես բերելու համար. որպէս նաեւ երկնից կամարին հասնելու յոյսովն. և մենք կը կարծեմք թէ Չինական կայսրն իւր մեծ պարիսպը կը համարէր որպէս պաշտպանութեան՝ նմանապէս նաեւ բարձր երեւակայութեան գործ մը: Եւ սակայն Ասիացիք աշխարհին տղայքն են և ունին տղայոց ցանկութիւնը զարմանալի բաներու համար. և Փարիզցիք աշխարհիս ծերունիներն են, յափրացած տեսարաններէ և յոգնած յուզումներէ: Նոքա ոչ թէ միայն միտք ունին, այլ արուեստական ճաշակ, և ծաղրելին ըմբռնելու սուր կարողութիւն, և ինչ պատճառաւ է որ կը կարծեն թէ՝ եթէ աշխարհիս երեսը տեսնուած ամենէն բարձր աշտարակը կառուցանեն, բոլոր աշխարհ պիտի խոնի ի Փարիզ տեսնելու և հիանալու: Չեմք կրնար չխորհիլ թէ էյֆէլի աշտարակը ի մէջ այլոց նաեւ ուրիշ նշան մ'է

Փարիզեան մտքի անկման, թերեւս միայն առժամանակեայ անկման: Մեծ քաղաքին զաւակներն, որոց ամենն ալ իրմէ կ'ընդունին այնքան որոշիչ դրոշմ մը, (ինչպէս կը ցնծայ արդեօք նորա հիմնադրին, Ուրացող Յուլիանոսի ոգին, տեսնելով իւր քաղաքի մտաւորական յառաջադիմութիւնը »), ձանձրացած գործէ, դէպքերէ, հաճոյքէ, և զրգուրմէ, կը ցուցնեն տաղտկութեան նշաններու շատերն. և այս աշտարակն ալ, իր անմերձենալի բարձրութեամբ և կաշտարեայ անօգտակարութեամբը, անոնցմէ մին է: Ներոնի նման, որ մտաւորապէս շատ մերձ նմանութիւն մը ունեցած պէտք է լինի չափէն աւելի յառաջացած Փարիզցւոյ մը, սկսած են փնտռել անկարելին որ կը ցուցնէ մտաւորական առողջութեան խանգարում: Փարիզցւոց մէջ դեռատիութիւն մնացած չէ: Նոքա արուեստի մէջ ցոյց կուտան անգթութեան այն կիրքը զոր Ներոն ցոյց տուած է գործոց մէջ. գիտութիւնը սոսկ իբր յագեցման միջոց կը գործածեն, և կը ցնծան մինչեւ իսկ ահագին մեծութեան վրայ, (սանձելով ասոր մէջ իրենց աւելի բնական գեղարուեստական բնազդը), եթէ միայն այդ ահագին մեծութիւնն տարապայման, այլ ընդ այլոյ եւ մինչեւ իսկ անհեթեթ է, կարող իրենց ընծայելու նոր զգացողութիւն մը: Այնքան խոն ջեալ են եւ այնքան անյոյս թէ պիտի ունենան բուական զրգուրմ երկրի ամեն կողմերէն հաւաքեալ գեղեցիկ բաներէն, որ շատ երախտագէտ են Պ. էյֆէլի ուր այսպէս եզակի առարկայ մը կ'ընծայէ նոցա, և նոր բան մը ի տես կը բերէ նմանելու, խօսելու և պշուցեալ նայելու համար: Պահ մը զոհ են այս նոր տեսարանէն, և առաւել զոհ պիտի մնան. եթէ արուեստահանդիսի փակումէ վերջ, երբ հիւրք մեկնին, շահերն հաշուելն, և սկսի դարձեալ սո-

վորական տաղտուկը , աշտարակը կոր-
ծանի յանկարծ
Փարիզ ապրող և գիտակից էութիւն մը
է , և Փարիզ յուզում որոնելու մէջ հա-
տած է այն կէտին ուր չափազանցու-
թիւնն ինքնին բերկրութեան աղբիւր մ'է :

Ա Ջ Ա Տ Ե Ց Ա Ի

«Ազատեցան» , կ'ըսեն բանտարկեալը
երբ երկամ դուռներ կը բացուին և ի-
րենցմէ միոյն ազատութիւն կը շնորհ-
ուի , «ազատեցան» , կ'ըսեն և դրան
առջեւ վանդակաձեւ արգելանոցին փայ-
տեայ ձողերուն մէջէն անձկանօք կը դի-
տեն ազատելոյն ամենայն զուարթու-
թեամբ քայլելն կամ մանասանոյ ոստ-
նուլն : «Ազատեցան» , կ'ըսեն տխուր
ձայնով սեւազգեստ բազմութիւնն ժողո-
վըրդեան երբ կը դնեն զմարդ իւր վեր-
ջին հանգստարանին մէջ . կը ծածկեն
զնա սեւ հողով , և կը վերադառնան ի-
րենց բնակարաններն դարձունելով առ
նա իրենց կռնակներն առ յաւէտ : Եւ
ինչ մեծ առնչութիւն մը կայ այս իրար-
մէ յոյժ տարբեր պարագայից մէջ ար-
տասանուած «ազատեցաւ»ներու միջեւ :
Երկուքին ալ ականատես եղած եմ , և
այն բազմիցս . և միշտ չեմ կրցած չխոր-
հիլ այս կէտին վրայ : Որչափ որ ես կը
հասկնամ այս է Համլետի ոգւոյն մի նը-
շանաւորագոյն ըմբռնումը : «Բանտ է
Դանիա» , ըսաւ : «Հապա աշխարհ» ,
հարցուցին : «Լաւագոյն (իմն յուեզոյն)
բանտը աշխարհ է» , պատասխանեց :
Հիմա կը մնար գիտնալ թէ «ազատեցաւ»
բառը կրնանր գործածուիլ այս մեծ բան-
տէն ելնողներու մասին ալ : Ճիշդ այս
խոր խորհրդոց խորխորատներուն մէջ
կը խարխափէր՝ երբ արտասանեց իւր
մեծագոյն մենախօսութիւնը , — և թե-
րեւս մեծագոյնը զոր երբէք արտասա-
նած են մարդկային շրթունք : Դեղանին

Ուփելիա նստած էր նորա դիմացը բո-
լոր իւր մանկական զրաւիչ ձեւերով ,
բայց ինքը հոն չէր որ տեսնէր զնա :
«Լինել , թէ ոչ լինիլ , այդ է խնդիրը» :
Իբր թէ ըսել ուզէր , «Ամենէն ստոյգ ի-
րողութիւն մ'է թէ այս աշխարհ բանտ
է . արդ կնյ դուռ մը յորում ազատ լի-
նի մարդ ձգելէ յետոյ զայս կեանք , ինչ-
պէս որ բանտարկեալը ազատ կը լինի
սեւաթոյր դուռներէն դուրս . կնյ հան-
դերձեալ մը յորում ազատ պիտի լինի
մարդ «Ժամանակին խտրազանէն» : Օրհ-
նեալ է Աստուած՝ կայ ի Յայտնութեան
խոստացուած հանդերձեալ մը յորում
յոգնածին հանգիստ և տրտմածին ու-
րախութիւն պատրաստուած է :

Ա . Կ . Ս .

Բ Ե Կ Ո Ր Ք

Դիւրաւ պաշարող մեղաց չլիժա-
ներն յոտս խաչին միայն կրնան դիւ-
րաւ փշրիլ , և այն անմիջական և ան-
կեղծ զղջման մուրճովն :

Յաշխարհի ճշմարտապէս երանելի
միայն այն կը կոչուի , որ օժտեալ է
հուժկու բազկաւ , կորովի ու ջանա-
սէր մտօք և գոհունակ սրտիւ :

Երազել վարդ մ'առանց փուշի ,
Գործ մ'է վայել խեղճ ապուշի ,
Զի ահ քաջ մարդն սրաին ի զարդ ,
Կորսնէ միշտ փշոց ի բարպ :

Մարդուս մէջ ո՞ր զգացումն է մեղ-
մագոյն , փափկագոյն , գեղեցկագոյն
եւ աստուածահաճոյ եղածը : Գլխաւ
այլոց ինչպէս կը զթալ մայր մը իւր
որդւոյն :

Եթէ զաւակ մը սիրէ զիւր ծնողս՝
որչափ նորա կը սիրեն զինք, քիչ բա-
ցառութեամբ կրնայ վստահացուիլ,
թէ առ այնս ունեցած իւր որդիա-
կան պարտաւորութիւնքն կատարած
կը լինի:

Թէեւ ահարկու, սակայն օգտա-
կար է աներկբայ հաւատալ թէ,
մարդկային մէն մի ձայն եւ շարժում
մանրանկար կերպիւ կը նկարուին
դիւտերու Արարչին ճայնագիր եւ շու-
սանկար կոչուած անխուսափելի մի
գործիքի վերայ անդ յաւերժապէս
մնալով անաղարտ, որ վերջապէս մի
օր երեւան պիտի դան ի տես բարո-
յական տիեզերաց:

ՓԱՇԿԵԱՆ

Քարերդ

ԲԱՐԻ Է ԱՍՏՈՒԱԾ

Լուսին, մոլորակք, աստղունք անհետին,
Թողլով ոչ զիւրեանց նշոյլներ յետին.
Արքայն տիեզերց, ոսկեղն արեւ,
Ծագի՛, ժպտելով բնութեան տայ բարեւ,

« Բարի է Աստուած »:

Ծաղկանց, տերեւոց վերայ քրնքուշիկ,
Այգուն մեղմ պահուն ցայն յուշիկ յուշիկ
երկնից զովիկ ցօղն, իբր սիրոյ ջինջ ուղիս
կայլակի, փայլի, դեռ այնչափ կանուխ,

« Բարի է Աստուած »:

Սիրատարի քոյրեր, մանիչակ, շուշան,
Ծաղկունք, Համեստին, Անմեղին նըշան,
Յօղոյ շիթերով ոռոգուած, զեղուն,
Բուրեն եւ շողան շողող պըսպըղուն,

« Բարի է Աստուած »:

Սեւ սեւ ամպերով երկինք մեծ՝ տարած
Մըթագէնին, սըլսրին, հողմունք դադարած
Սիրոյ հեղեղներ իբրեւ Յորդանան՝

Տեղան եւ երաշտ զերկիրըն թանան,
« Բարի է Աստուած »:

Լերանց կողերէ յըստակ առուններ,
« Որք դալար՝ ցուցին այնչափ դարուններ »,
Անմահին ի ծոց սահին, խոր Բաօս,
Կարկաչեն քաղցրիկ միշտ երազահոս,
« Բարի է Աստուած »:

Դաշտեր, հովիտներ, ալէծուփ արտեր
Մէջ սիզոյ վրայ շեղջ առ շեղջ են բարդեր
Յորենին ծըղօտք, ծիւք պիսակ պիսակ
Բողբոջին, շարժին հասկք ոսկեգիսակ,
« Բարի է Աստուած »:

Հրեշտակատեսիլ մի մանկիկ զըւարթ,
Գլուխն անմեղութեան դրած սաղաւարտ,
Մայրիկն երբ « Յիսուս » բառն ուսուցանէ
Մանկիկին թոթով լեզուն 'դէն ձայնէ',
« Բարի է Աստուած »:

Նա՛ բնութեան վըսեմ՝ Հանճարին տաճար
Գանգէ՛ Նընա՛ որ անճարին տայ՝ ճար,
Որբին՝ դըթոյ քոյր, տկարին տայ դարման
Գանգէ՛ փառահեղն՝ ի սուրբ դադարման
« Բարի է Աստուած »:

Բարւոյն գաղափարն թող արդ համարեն
Սրտեր մեր, յուզին, շարժին այն բառէն,
Կրկնեն զայն ընդ միշտ, պատմեն յեղյեղեն
Երգեն, մինչ տարուին դարուց հեղեղէն,
« Բարի է Աստուած »:

ԱԻԵՏԻՍ Կ. ԿԻԼՊԷՆԿԵԱՆ

ՎՐԻՊԱԿՔ

Հանդիսիս 162 թիւ 298 երեսին մէջ
Բոպերդեան վարժարանի ընթացաւարտ-
ներէն Թրքերէն ճառախօսողն՝ փոխան
Ստեփան Մ. Մակարեան ըսուելու Մա-
կար Մ. Մակարեան ըսուած է: Եւ 163
թիւ 513րդ. երես « Զրպարտութիւնք »
յօդուածին համար փոխան Տիվրիկէն
յղուած է ըսելու Կիւրինէն ըսուած է:

Ք Ա Ղ Ա Ք Ա Կ Ա Ն

Անգղիա. — Անցեալ Շաբաթ օր Յուլիս 27 տեղի ունեցաւ Վիքթորիա Թագուհւոյն Թոռան եւ Կալլէսի իշխանին անդրանիկ դստեր Լուիզ իշխանուհւոյն ամուսնութիւնը Սկովտիացի Ֆայֆի կոմսին հետ, որ այս առթիւ Դքսութեան կը բարձրանայ: Պսակի արարողութիւնը Պըքինկէմի արքայական պալատան մասնաւոր մատարան մէջ կատարեցաւ, ի ձեռն փէնթրալըրիի արքեպիսկոպոսին եւ այլ բարձրաստիճան եկեղեցականաց: Յետ կրօնային արարողութեան, հանդիսականք դարձան ի Մատենադարան ուր ամուսնութեան պաշտօնական արձանագրութիւնքն կատարեցան եւ Թագուհին Ֆայֆի կոմսին շնորհեց Մագտիւգի Մարքիզ եւ Ֆայֆի Դուքս տիտղոսներն: Նորապսակ ամուսնապա վերադարձաւ Մալլորդի պալատն, ուստից Ֆայֆի կոմսն իւր գեւառի կիւնը պիտի տանէր իւր բազմադարեան չքեղ ապարանքն ու դըղեակներն ի Սկովտիա Վուիզ իշխանուհի իւր ամուսնութեանն առթիւ արտաքոյ կարգի ճոխութեամբ ընծայներ ստացաւ ամեն կողմէ, մանաւանդ իւր հօրմէն ու մօրմէն, իւր նոր ամուսինէն եւ Ռոջիլտի գերդաստանէն: Նուիրուած գոհարեղինաց արժէքը 190000 անգղիական ոսկի կը հաշուուի, այսինքն իբր 5000000 ֆըրանք: Թանկագին ընծաներ արուեցան նաեւ Ֆայֆի Դքսին:

Լուիզ իշխանուհւոյն Ունգղիոյ գահուն վրայ ունեցած յաջորդութեան պատահական իրաւունքը չի ջնջուիր իւր ամուսնութեանն առթիւ, զի իւր հօրմէն, Կալլէսի իշխանէն, եւ իւր երկու եղբայրներէն ետք տակաւին կարգն իրեն է եթէ ուրիշ ժառանգներ չի ծնին:

Անգղիական լրագիրք համակրութեան եւ հաւատարմութեան զգացմամբ լի երկայն յօդուածներ կը հրատարակեն սոյն ամուսնութեան առթիւ, եւ գոհութիւն կը յայտնեն թէ, Արմատականաց եւ Փառնէլեանց ընդդիմութեան հակառակ,

Պահպանողական եւ Կլատսդոնեան-Ազատական կուսակցութեանց համամոռութեամբ քուէարկեցաւ արքայական գերդաստանի անդամոց տարեկան թոշակներուն վերաբերեալ օրինական ծրագիրը որ Խորհրդարանին մատուցուած էր: Երեսփոխանաց ժողովն 116 ի դէմ 398 քուէով ընդունեց զայն: Փառնէլեանք եւ Կլատսդոնեանք Պահպանողականաց եւ Միութեանական-Ազատականաց հետ քուէարկեցին ի նպաստ ծրագրին: Միայն արմատական Ազատականք, որք ուրիշ ամեն խնդրոց մէջ Մ. Կլատսդոնի կը հետեւին, այս խնդրոյ մասին զատուեցան իրենց պատկառելի պետէն, եւ արմատական սրախօս երեսփոխան եւ փայլուն հրապարակագիր Մ. Լապուլէրի հետ քուէարկեցին ընդդէմ ծրագրին: Եւ սակայն, Մ. Կլատսդոն յաջողած էր սա կարեւոր զիջումը կորզել Արքունիքէն եւ նախարարութենէն որ Թագուհւոյն միայն անդրանիկ որդւոյն (Կալլէսի իշխանին) սերունդոց համար տարեկան յատուկ թոշակ խնդրուի ազգէն, երբ անոնք չափահաս լինին եւ ամուսնանան, իսկ Թագուհին իւր վրայ կառնու իւր միւս զաւակաց սերունդներուն ծախքերը: Կալլէսի իշխանին ընտանեաց կը տրուի այս գերազանցութիւն, զի գահուն ուղղակի յաջորդութեան գծին վրայ կը գտնուի: Արմատականաց առարկութիւնք շատ անիրաւ չէին: Թուանշաններ եւ ցուցակներ ի ձեռն կը ցուցնէին թէ շատ աւելորդ պաշտօնեայք թոշակ կ'ընդունին արքունի անձնական գանձէն, եւ Թագուհին իրեն յատկացեալ տարեկան գումարներէն իբր 400000 ոսկի խնայած մի կողմ դրած է, որով կրնայ հոգալ իւր թոռանց ծախքերն, առանց զանոնք բեռ մ'ընելու ազգային ելմտացոյցին վրայ: Բայց Պ. Կլատսթոն ցոյց տալէ յետոյ թէ նոր կարգադրութեամբ արդէն կարեւոր խնայութիւն մը եղած է յօգուտ ազգային ելմտացոյցին, պնդեց սա նկատողութեան վրայ թէ Անգղիական ազգին արժանապատուութիւնը կը պահանջէ փայլուն վիճակի մէջ պահել արքայական գեր-

դաստանն, որ պաշտօն ունի մաքուր բարոյականով եւ արժանավայել ուղղութեամբ միշտ գեղեցիկ օրինակ հանդիսանալ Անգղիական բարձրագոյն ընկերութեան, իւր ընդդիմադիրք ջերմապէս ծափահարեցին Մ. Կլատտոնի այս մոռք յայտարարութիւններն, եւ փառնէլեանք թէ եւ անձնապէս հակառակ արքայական գերդաստանին համար խնդրուած վարկերուն, ի նպաստ կառավարութեան քուէարկեցին, ցոյց տալու համար թէ Մ. Կլատտոնի խօսքէն դուրս չեն ելներ:

— Յուլիս 26 ին ի Լոնտոն, Ազգային Ազատական Ակմբին մէջ կատարեցաւ Մ. Կլատտոնի ոսկեղէն ամուսնութեան տօնախմբութիւնն եւ այս առթիւ շքեղ ալպոմ մը մատուցուեցաւ առ Մ. Կլատտոն:

— Փառնէլեան Դատական Յանձնաժողովն Թայմզի խառնաբառն Սըր Հէնրի Ճէյմսի խնդրանքով դադրեցուց իւր նիստերն մինչեւ 24 հոկտեմբեր: Յանձնաժողովն ունեցած է ցարդ 112 նիստ եւ տակաւին պիտի շարունակէ յաջորդ նըստաշրջանին մէջ լսել վկաներ եւ ապա պիտի մատուցանէ զիւր տեղեկագիր խորհրդարանին:

Մ. Փառնէլ, որուն էտինպուրկի պատուոյ քաղաքացիութիւն տալ որոշած էր տեղւոյն քաղաքային խորհուրդն, նախընթաց Ուրբաթ գիշեր հասաւ Սկոթլոյ մայրաքաղաքն: Քալէտոնեան երկաթուղւոյ կայարանին առջեւ իրեն ընդ առաջ ելած էր գործաւոր դասու պատուիրակութիւն մը: Աւելի քան 16,000 անձանց թափոր մը կազմուեցաւ որ նուազածուաց առաջնորդութեամբ դիմեց ի Բալթըն Հիլ: Ուր բարի գալտեան ուղերձ մը մատուցուեցաւ նմա: Մ. Փառնէլ ի պատասխան ըսաւ թէ ինքնօրինութիւն տալ իռլանտիոյ ոչ միայն չտկարացներ Բրիտանեան տէրութեան մեծութիւնը, այլ ընդհակառակն կամրապնդէ եւ կաւեցնէ նորա զօրութիւնն: Պատմութեան դիմենք, ըսաւ Մ. Փառնէլ եւ պիտի տեսնենք թէ իռլանտիա երբեք դէմ դրած չէ Անգլիոյ, բայց եթէ այնպիսի

ծայրայեղ յոռի կառավարութեան ժամանակներ զոր Անգլիացիք իրենք եւս կը պախարակեն այժմ, եւ յարեց թէ, ինք գիտէ որ այն համակրալից ցոյց անձնապէս իրեն չուղղուիր, այլ որովհետեւ Սկոթլիացիք կը փափաքին քաջալերել զՄ. Կլատտոն կարգադրելու զայս խնդիր եւ խրախուսել զիրանտա իւր արդի խաղաղասէր եւ սահմանադրական ընթացիւք հետամուտ լինելու առկա խնդրոյն վերջնական կարգադրման:

Յուլիս 20 ին պաշտօնապէս յանձնուեցաւ առ Մ. Փառնէլ զինք էտինպուրկի պատուոյ քաղաքացի անուանող վկայագիրն գեղեցիկ տուփի մը մէջ: Յաւարտ սոյն արարողութեան Մ. Փառնէլ երկար բանախօսութիւն մ'ըրաւ ի ներկայութեան 4000 Սկոթլիացւոց: Այս առթիւ կարդացուեցաւ նաեւ Մ. Կլատտոնի մէկ նամակը յորում կը յայտարարէ թէ, Մ. Փառնէլ պահպանողական եւ վերանորոգիչ կարեւոր ոյժ մ'է իռլանտայի խաղաղութեան ու բարգաւաճման համար:

Որչափ տարբեր են Անգլիոյ նախորդ Ազատական ծերունի նախարարապետին եւ արդի նախարարապետ Լորտ Սալըզպլըիի գաղափարներն ի մասին իռլանտական խնդրոյն: Լեյքնի Հեյրլոց իւր յուլիս 26 ի թուով հրատարակած է Լորտ Սալըզլըիի վերջին բանախօսութեան մէկ հատուածը զոր թուրք լրագիրք եւս նոյնը անցեալ Շաբաթ առաւօտ թարգմանութեամբ հրատարակեցին:

Աւասիկ այդ յօդուած.

«Մ. Կլատտոն ինքնօրինութիւն կը պահանջէ իռլանտայի համար, առարկելով թէ այս տնօրինութեամբ բարեկարգութիւնը պիտի վերահաստատուի այդ երկրին մէջ: Ես այդ կարծիքէն չեմ, եւ կրնամ իբրեւ օրինակ ցոյց տալ զԿրետէ որ Օսմանեան կառավարութեան կողմէ իրեն տրուած գրեթէ կատարեալ ինքնօրինութեան հակառակ, փափաքեալ հանդարտութիւնը չվայելիր»:

— Ամերիկա. Սոյն երկրի այլեւայլ պետութիւնքն իրենց ներկայացուցիչներն

պիտի զրկեն Ուսչինկիթըն, նպատակ ունենալով տնտեսական ընդհանուր աշխարհավարութեան մը վրայ համաձայնիլ: Այսպիսի համաժողովոյ մը գաղափարը նոր չէ, զի երկար ատենէ ի վեր կը մշակուէր ի Միացեալ Նահանգս: Կեդրոնական ու հարաւային Ամերիկայի Լատինական կամ Սպանիական պետութեանց մէջ Գաղիական եւ Անգլիական ապրանքներ չատ կը վաճառին: Հիւսիսային Ամերիկացւոց նպատակն է Ամերիկեան մաքսային ընդհանուր գաշնակցութիւն մը կազմել որով Եւրոպեան ապրանք գրեթէ բնաւ չընդունուին Ամերիկեան հողի վրայ, եւ Միացեալ Նահանգաց գործարանաց համար նոր հրապարակներ բացուին ի Հարաւային եւ ի Կեդրոնական Ամերիկա, Այս հիմնական գաղափարին հետ կան ուրիշ բազում տնօրինութիւնք եւս: Միջոցներ պիտի խորհուին Ամերիկեան ազգաց բարգաւաճումը եւս առաւել ապահովելու եւ Եւրոպեան տէրութեանց Ամերիկեան հողի վրայ ոսնձգութեան դէմ դնելու համար: Դաշնակցեալ Ամերիկեան տէրութեանց նաւահանգիստներուն յաճախակի շոգենաւեր պիտի բանին, կըռոց եւ չափուց միօրինակութիւն պիտի ընդունուի, եւ հաւասար օրէնքներ պիտի դրուին իմացական, արհեստական եւ ուրիշ գիւտերու հեղինակութեան իրաւունքը պաշտպանելու համար: Արծաթին իբր օրինական դրամ պիտի ընդունուի ամենուրեք: Իրաւարար ատեան մը պիտի կազմուի, որպէս զի Ամերիկեան բոլոր պետութեանց միջեւ ծագած ամեն տեսակ վէճեր իրաւարարութեամբ վերջանան, եւ միջոցներ պիտի խորհուին առեւտրական յարաբերութիւններն աճեցնելու համար այդ պետութեանց մէջ, եւն. եւն.:

— Գաղիա. Կառավարական որոշմամբ ընդհանուր ընտրութիւնք պիտի կատարին սեպ. 22 ին եւ պակաս մնացած ընտրութիւնք եւս հոկ. 6 ին:

Պուլանժէ գորավար իւր մէկ յայտարարութեան մէջ ըսած է թէ, բազմապա-

տիկ ընտրութեանց դէմ դրուած օրէնքը բռնարարում է ընդհանուր քուէարկութեան: Եւ իբր առաջին բողոք գորավար Պուլանժէ ըսած է թէ ինքզինքն ընտրելի կառավարիչ ութսուն գիւղախմբոց մէջ գաւառային երեսփոխանական ընտրութեանց համար որք տեղի պիտի ունենային յուլիս 28 ին: Զօրավար Պուլանժէ նաեւ ինքզինք ընտրելի առաջարկած էր ընտրութեանց մասնակցող 1,500 շրջանակաց 135 ին, բայց Փարիզէ վերջին հեռագիրք կը ծանուցանեն թէ միայն 17 շրջանակաց մէջ քուէ վստակեցաւ որ մեծ պարտութիւն մ'է Պուլանժէականաց, Հետաքրքրաշարժ իրողութիւնն այն է որ այն քաղաքներ որոց վրայ մեծ յոյս կը դնէր գորավար Պուլանժէ, մերժած են զինք:

Պուլանժէական պաշտօնէից արձակմունք կը շարունակեն ի Գաղիա: Մաքսային վարչութենէն եւ Հանրային նպաստամատոյց վարչութենէն մօտերս երեսուն պաշտօնեայք ձամբուած են իբրեւ Պուլանժէականք:

Պուլանժէի դատին նկատմամբ Գերագոյն ատենին մատուցուած պաշտօնագիրք որ կերպով մը ի լոյս բերուեցան ժամանակէն առաջ, չատ ծանր ամբաստանութիւններ կը պարունակեն, անանկ որ եթէ զօր. Պուլանժէ կարող չըլլայ վերջապէս ինքզինքն արդարացնել հետեւութիւնը խիստ տխուր պիտի ըլլայ իրեն համար: Այդ պաշտօնագրոց մէջ ամենէն աւելի ուշադրութիւն կը գրաւէ Պուլանժէ գորավարէն անմիջապէս եաքը պատերազմակտն նախարարի պաշտօն վարող Ֆէռոն գորավարին վկայութիւնը իւր նախորդին գործոց ու վարմանց վրայ, որ գլխաւորապէս կը վերաբերին Պուլանժէ գորավարին տրամադրութեան ներքեւ գտնուած կառավարական դրամի մասին գործուած մեծագումար զեղծումներու:

— Պուլար կառավարութիւնը մասնաւոր հոգածութեամբ յառաջ կը տանի երկաթուղեաց շինութիւնն, այն համոզ-

մամբ թէ Պուլկարիոյ նման ըստ մեծի մասին երկրագործ երկրի մը մեծագոյն պէտքը փոխադրութեանց դիւրութիւնն է: Երկու նոր գծերու շինութիւնն որոշուած է, որք են Քիւսթէնտիլ-Սոֆիա-Թրնովա-Շումլայի գիծն, որով վառնա-Ռուսնուգի երկաթուղին հաղորդակցութեան մէջ կը դրուի Սելանիկ-Միթրովի-ձայի եւրոպեան գծին հետ, եւ երկրորդ գիծն է Թունովա-Էլէնա-Սլիվո-Եամսուլիի գիծն, որով հիւսիսային Պուլկարիոյ կեդրոնին հետ հաղորդակցութեան մէջ կը դրուի թէ եւրոպեան գիծն եւ թէ Պուրկաս-Եամսուլիի նորաչէն գիծը:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեկուան Թարիզի մէջ կը կարդանք հետեւեալը.

Ինչպէս յայտնի է, Կրետէի ընդհանուր ժողովոյ մեծամասնութեան եւ փոքրամասնութեան կուսակիցներու միջեւ ծագած անհամաձայնութիւնը կղզւոյն արդի կացութեան վրայ ազդելով ինչ ինչ չփութութեան նշոյլներ ծագած էին. սակայն ցարգ ոչ մէկ կողմ հանրային անդորրութիւնը վրդովող ո եւ է չփութութիւն ծագած չէ եւ կայս. կառավարութիւնը զինուորական զօրութեանց յաւելմամբ հոգ տարած է սպահովելու կղզւոյն հանրային անդորրութիւնը: Հետեւաբար այս առթիւ տարածուած այլ ընդ այլոյ զրոյցներ բոլորովին անհիմն են:

Ի ստորեւ կը հրատարակենք Կրետէէն Բ. գրան ուղղեալ պաշտօնական հեռագիր մը որ կը վերաբերի կղզւոյն մէջ կատարուած ամրութեանց եւ կարգադրութեանց:

Յետ այսորիկ եւս մաս առ մաս պիտի հրատարակենք կղզւոյն գործոց նկատմամբ մեր առած պաշտօնական եւ ճշգրիտ տեղեկութիւնները:

Պատճեն հեռագրոյ

Ինչպէս ծանուցած էի երէկի հեռագրովս Այա Գայէի մէջ գտնուած զօրաց թիւն աւելցնելու եւ այդ տեղն աւելի

ամրացնելու համար այսօր այդ կողմն զօրք զրկուեցաւ որք առանց ո եւ է դէպքի իրենց պարտքը կատարած են կատարելապէս: Այդ կողմը գտնուած Մոնոզէնորի անուն տիրող կէտն եւս զինուորական հսկողութեան ներքեւ առնուելով հանրային անդորրութիւնն սպահովուած է:

— Մախսուէի Ալի Սաիպ փաշա եւ Էտրէմիա շոգեհաններն մին 200 եւ միւս 600 նոր զինուորներ Կրետէ բերին կղզւոյն զինուորական վաշտերու պակասն լրացնելու համար:

— Կրետէի նախորդ կուսակալ Նիքօլաքի փաշա Սարգէնքի ուրբաթ առաւօտ մայրաքաղաքս հասաւ Մախսուէի Արսլան շոգեհանով:

— Կրետէի փոխանորդի օգնական Ղալիպ պէյ եւ ձէվատ փաշա Հանեա Ժամաներ են:

— Այժմոր Նիկողիմիա-Էնկիւրիի գծին շինութիւնք սկսուած են, ընկերութիւնը բազմադիմի դժուարութեանց կը բաղախի: Այս գժուարութիւնք յառաջ եկած են երկաթուղւոյ գծին վրայ գտնուած չէքերու եւ գետիններու գնման խնդրոյն պատճառաւ: Ընկերութիւնն սկսած էր ի զուր բանակցիլ կալուածատեարց հետ որոց արտաքոյ կարգի պահանջմանց հանդէպ դիմած է կայս. կառավարութեան:

Բ. դուռը յանձնաժողով մը կազմած է որ, ընկերութեան հետ համաձայն, այդ կողմերը պիտի երթայ կալուածատեարց հետ համաձայնելու համար:

— Տակուին լուր առնուած չէ Անգլիական դեսպանատան գրագիրներէն, Մ. Մագմիլլոնի վրայ: Դեսպանատան թարգմաններէն մին Մ. Պլաք որ խուզարկութեան ելած էր՝ Պրուսա վերադարձեր է առանց նշան մը գտնելու, թէ եւ խուզարկութիւնք ամէն կողմէ տակաւին յառաջ կը տարուին:

Տէր եւ Խմբագիր

Հ. ՍՏԵՓԱՆ Խ. ԻԻԹ ԻԻՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Դ. ՊԱՂՏԱՍԼԵԱՆ

(ԱՐԱՄԵԱՆ)

Զապազգիւր Թալոբեան խան, Թիւ 43.